

Unge muslimske stemmer: Om tro og ekstremisme, Oslo: Universitetsforlaget, 2018, 278 sider.

Anmeldt av Mona Helen Farstad

Boken *Unge muslimske stemmer* som nylig kom ut på Universitetsforlaget er et interessant supplement til lærebøker om islam som vanligvis legger vekten på ulike historiske hendelser og normative utlegninger av islamske idealer. Her tegnes det opp nærbilder at et utvalg norske muslimske ungdommer, og vi får et lite dypdykk i deres tankeverdener, spesielt når det gjelder tematikken tro og deres synspunkter på radikale islamske grupperinger og deres ideer. Boken gir oss et lite glimt inn i hvordan unge, norske muslimer faktisk tenker om ulike religiøse spørsmål og hvordan de ordner sine liv i forhandling med ulike muslimske stemmer, ulike typer av autoriteter og strømninger i den norske ungdomskulturen. Dette skjer i en tid hvor deler av den offentlige debatten om islam og muslimer har blitt stadig mer polarisert, noe som også påvirker de unge.

Denne publikasjonen er et resultat av forskningsprosjektet “Radikalisering og motstand” som startet opp i 2017, finansiert av SAMKUL-programmet ved Norges forskningsråd. Det har hatt sin faglige forankring på Institutt for kriminologi og retts sosiologi ved UiO, under ledelse av professor Sveinung Sandberg. Publikasjonen framstår som et felles prosjekt med hele syv forfattere. Alle med tilknytning til institutt for kriminologi, men ingen har blitt kreditert med bestemte kapitler. Hvem som har skrevet hva og har hatt ansvaret for de ulike deler av publikasjonen er dermed uvisst. Dette er tydeligvis et bevisst valg, noe som kommenteres i bokens etterord. Målet var å unngå sprik i tema, stil og tone. Samtidig er det en krevende øvelse for syv forfattere å skulle skrive én tekst, noe som også poengteres i etterordet. Kanskje er dette også årsaken til at det finnes visse uklarheter i teksten, spesielt når det gjelder formuleringen av prosjektets formål og ambisjon.

I denne studien har man valgt en kvalitativ tilnærming med lange og fritt strukturerte intervjuer, for å kunne fange opp kompleksiteten i

religiøse verdensbilder (s.18). Utvalget består av 90 unge norske muslimer mellom 18 og 32 år, fordelt på 20 forskjellige kommuner i hele Norge. Det eneste kriteriet for å delta i studien ut over dette er at de selv definerer seg som muslimer. Forskning på radikal islam og voldelig ekstremisme fikk et oppsving etter 2001, hvor vi så at forskere fra ulike typer fagmiljøer satte fokus på årsaker til radikaliserings og ekstremisme. Dette prosjektet har en viss forbindelse til denne generelle tendensen. På den ene siden virker prosjektet formulert og motivert ut fra interessen for årsaker til (voldelig) ekstremisme («I denne boken håper vi å si noe om bakgrunnen for at noen unge norske muslimer trekkes mot ekstreme bevegelser – og hvorfor de aller fleste ikke gjør det», s.11). «Vi ønsker [...] å gjøre et kvalitativt dypdykk i de religiøse forestillingene som motiverer ekstremisme. Vi ser også på hvordan disse forestillingene tas opp og bekjempes i muslimske miljøer. På denne måten vil vi si noe om hvordan muslimske ungdommer kan trekkes mot ekstreme fortolkninger av islam – og hvorfor de ikke gjør det» (s. 21). Samtidig forsøker man å bringe forskningen et skritt videre ved å koble studien til generelle kulturelle endringsprosesser, levd religion og ungdomskultur, og å fokusere på hvordan (voldelig) ekstremisme også er gjenstand for intern debatt blant unge muslimer i Norge.

Når det gjelder tilnærmingen til informantene og intervjumaterialet, så påpekes det at man har tonet ned detaljer og ulike typer kontekstuelle faktorer som alder, kjønn, etnisitet etc. i denne studien. Meningen er at «leseren skal følge «hovedstrømmen» i det religiøse verdensbildet og få innsikt i sentrale forestillinger og fortellinger, fordi at: “[...] vi [vil] avdekke det repertoaret av historier unge muslimer i Norge bruker når de navigerer i sin religiøse tro. I et slikt prosjekt er fortellingene - ikke fortelleren - i sentrum» (s.19). Her er det altså «fortellingene om» som løftes fram, og ikke «årsakene til», som fremheves andre steder i teksten. Her savnes en skarpere presisjon og en tydeliggjøring av hva som er studiens målsetting og ambisjon. Det viser seg også i de siste kapitlene at det er mer de unges *holdninger til* og *tanker om* ekstremisme som er hovedsaken; deres tanker om hva årsakene til radikaliserings kan være, og ikke en analyse av selve årsakene og

motivasjoner til radikalisering som sådan. I tillegg kan man spørre seg om ikke nedtoningen av kontekstuelle faktorer kan bidra til å tilsløre forholdet mellom forteller og fortelling, og spenninger mellom ulike fortellinger og strategier som de unge benytter seg av.

Kapitlene i boken er tilegnet tematikk som etter forfatterens mening har vært lite belyst i debatten om islam i Norge. De første to kapitlene er ute etter å belyse muslimske ungdommers personlige tro og deres religiøse praksis i hverdagen. Her får vi innblikk i hvordan de unge tenker om Gud, og hva gudstroen har å si for deres liv, i tillegg til deres tanker om Profeten og fortellinger om Muhammad og de andre profetene, og hva disse betyr for deres tro. Religiøs vekkelse og konvertering blir også tatt opp her. Det tredje kapitlet tar for seg hvilke kilder som brukes av de unge for å innhente kunnskap om islam, og hvilken rolle nye medier spiller både i spredning og i fortolkningen av religionen. Her får vi interessante innblikk i hvordan de unge forholder seg til og forhandler mellom ulike typer av kilder og autoriteter, inkludert sine foreldre, i sin søken etter kunnskap om sin religion. Kapittel fire tar for seg ulike retninger. Her får se hvordan de ulike ungdommene tenker om enhet og mangfold i islamsk tradisjon, og hvilken vekt de legger på dette med gruppeidentitet (sunnī, sjīa, sufi, salafi) i sine egne liv. Her kunne man med fordel ha trukket vekslers på og diskutert med eksisterende forskning på norsk muslimsk ungdom og identitet, spesielt tenker jeg på arbeidene til Christine Jacobsen (2002, 2011). Jacobsen 2002 er oppgitt i litteraturlisten, men funnene til Jacobsen er i liten grad reflektert i selve teksten.

Kapittel fem er fokusert på fortellinger om dommedag. Bakgrunnen for valget av dette temaet later til å være den sentrale rollen apokalyptiske forestillinger har i ekstremistiske grupper, både som del av deres selvforståelse og som legitimering av deres aktivitet. I tillegg spiller disse forestillingene en sentral rolle i rekrutteringen av tilhengere. Apokalyptiske ideer har ellers hatt en heller perifer rolle i tradisjonell islamsk teologi. Kapittel seks ser på forholdet mellom religion og politikk. Her får vi et innblikk i hvordan de unge tenker om begreper som sharia, kalifat, hudud, hvordan de ser på kvinners stilling i islamsk lov,

og hvordan de tenker om islamsk lov i et moderne samfunn. Det viser seg at politiske tema ikke spiller noen stor rolle for de fleste av de unge i denne studien, og at de kviet seg for å uttale seg for kategorisk om en del av spørsmålene de fikk. Samtidig gir dette kapittelet oss et interessant innblikk i hvordan de unge, i den grad de har tatt seg bryet med å tenke på slike saker, er opptatt av å forhandle både seg imellom og mellom ulike autoriteter, og hvordan de fører en slags indre dialog eller diskusjon om ulike tema.

Kapittel syv tar opp ungdommers holdninger til og deres kritikk av ekstremistiske grupper og dere ideer og synspunkter. Her pekes det på et mangfold av ulike strategier, som latterliggjøring, humor, ignorering eller utskjelling, eller det kunne være snakk om kritikk av ekstremistenes forståelse av endetiden eller betydningen av jihad. Disse strategiene er det forfatterne kaller for hverdagsmotstand, de unges utøvelse av motstand via ulike typer strategier, gjerne om hverandre, i det daglige. Her finnes det også relevant norsk forskning som i mye større grad kunne vært utnyttet. Et eksempel er en artikkel om nettopp slike «motstandsstrategier» blant norske somaliere av Mona Abdel-Fadil (2005). Det åttende og siste kapittelet ser på hvordan de unge selv forklarer hvordan ekstremistiske miljøer kan virke fascinerende og tiltrekke seg enkelte unge. Sentrale faktorer som de peker på er sinne over krigshandlinger og grusomheter, eller opplevelser av fremmedgjøring og marginalisering. Her trekkes også fram paralleller mellom jihadistiske miljøer og andre typer gatekultur: i begge tilfeller kan vi se at man dyrker fram en kriger-helt som kjemper mot et undertrykkende system. Noen av de unge peker på dette som en mulig forklaring på jihadistiske miljøes appell blant småkriminelle “gangstere”. Her trekker man inn relevant forskning, bl.a. flere av arbeidene til Olivier Roy, som blant annet har pekt på nettopp betydningen av et “helte-narrativ” i spredningen av og rekrutteringen til radikale, jihadistiske grupper (han oppsummerer dette i Roy 2015).

Innholdsmessig ser det ut til at boken retter seg mot en leser som har ingen eller minimale kunnskaper om religionshistorie, eller islam spesielt. Det er litt påfallende at man ikke har invitert inn religionshis-

torikere i dette prosjektet, noe som antakelig kunne gitt fruktbare innspill. Teksten framstår som relativt lettlest, med tegninger og sitater fra informantene som innledning til de ulike kapitlene. I tillegg har den spredte fakta-bokser som inneholder grunnleggende informasjon om tema som «De abrahamittiske religionene», «Allah», «Hvorfor tro?» (med religionssosiologiske perspektiver på ulike motivasjoner/forklaringer av hvordan tro dannes og vedlikeholdes), «Lovskolene i islam», «islamisme» og «mystikken i islam». Det betyr at den vil kunne fungere som pensumlitteratur på høyskoler og universitet på lavere nivå, kanskje spesielt i lærerutdanningene, som et supplement til en bredere orientert religionshistorisk fremstilling. Til tross for enkelte svakheter, er denne publikasjonen et kjærkomment bidrag til vår kunnskap om unge muslimers faktiske tanker og ideer. Ikke minst i det sterkt polariserte debattklimaet som hersker i dag er slike studier viktige.

REFERANSER

- Abdel-Fadel, Mona. 2005. "Truede identiteter", i: *Somaliere i Norge: Perspektiver på språk, religion og integrering*. Vallset: Opplandske Bokforlag, s. 91–113.
- Jacobsen, Christine. 2002. *Tilhørighetens mange former: Unge muslimer i Norge*. Oslo: Unipax.
- Jacobsen, Christine. 2011. *Islamic Traditions and Muslim Youth in Norway*. Leiden: Brill.
- Roy, Olivier. 2015. "What is the driving force behind jihadist terrorism?", *Inside Story* 18.12.2019, <https://insidestory.org.au/what-is-the-driving-force-behind-jihadist-terrorism/> (lasted ned 17.03.2019).